

„Jó tetteit nem üti dobra, mint manapság szokás, sőt határozott kívánsága azokat titokban tartani” – írta Balogh Jenőről Czike Lajos bonyrétalapi református lelkész 1910-ben.²

A család

Balogh Jenő 1864. május 14-én született a Veszprém megyei Devecseren. Édesapja köveskáli Balogh Gábor (Köveskál, 1823. április 30. – Győr, 1908. augusztus 13.). ’48-as honvéd, ügyvéd, Győr vármegye törvényhatósági bizottságának tagja és tizenkét éven keresztül a győri református egyház főgondnoka volt. Édesanyja, Szentmihályi Etelka (? – Győr, 1914. április 26.) az első alapító tagja volt a győri Protestáns Körnek, és „igazi mintaképe a régimódi magyar úriasszonynak”.³ Balogh Gábor és Szentmihályi Etelka 1858-ban kötöttek házasságot.

Balogh Jenő testvére, Dénes 1866-ban született. Jogot végzett, majd ügyvédi gyakorlatot folytatott. Fiatalon, 1896. november 14-én halt meg. „Dr. Balogh Dénes ügyvéd, Győr vármegye tb. t. ügyésze, lapunk régi barátja, ki lótenyésztési cikkeivel többször felkereste lapunkat, elhunyt. Nemesszivű férfiú volt; felejthetetlen lesz azok előtt, kik őt ismerték” – emlékezett meg róla a *Vadász- és Versenylap* 1896 decemberében.⁵

Szülei 1896 karácsonyán emlékére „három rendbeli alapítványt tettek [a győri református egyháznak], t. i. ezer forintot a szegény iskolások tandíjának s egyéb szükségleteinek, ezer forintot az iskolai szükségletek fedezésére, ezer forintot pedig új templomépítésre adományoztak”.⁶ 1906-ban Szentmihályi Etelka fia, Dénes nevére és emlé-

Bódiné dr. Beliznai Kinga

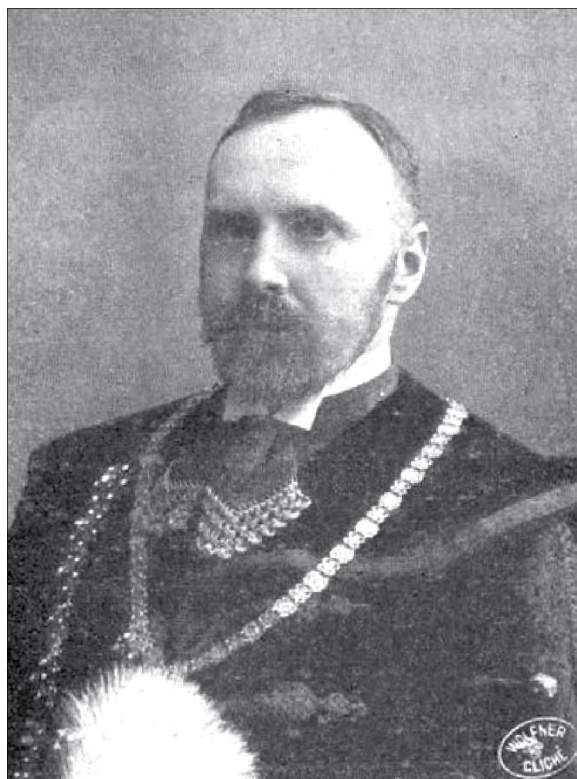
Balogh Jenő életútja (1864–1953)¹

kére az akkor épülő új győri református templomban felállítandó, 1500 korona értékű szószéklet adományozott.⁷

Az Országos Protestáns Patronázs Egyesület 1914. október 26-i közgyűlésén – Balogh Jenő indítványára – határozott arról, hogy a devecseri árvaház a Balogh Dénes Szeretetház nevet fogja viselni.⁸

Balogh Jenő 1890. szeptember 27-én kötött házasságot Schnierer Valériával, Meissel Friderikának és Schnierer Aladárnak, a budapesti tudományegyetem rektorának a leányával. Házasságukból egy fiúgyermek – Gábor (Budapest, 1891. október 9. – Budapest, 1975. február 15.) – született. Valéria 24 éves korában, 1894. január 2-án meghalt.

Néhány évvel első felesége halála után, 1897-ben házasságot kötött nyéki Németh Irmával (Pozsony, 1869. augusztus 24. – 1956. május). Két gyermekük született: Erzsébet (1899. november 3. – 1980)¹⁰ és Ferenc (Budapest, 1907. március 2. – Budapest, 1998. június 28.).¹¹

Balogh Jenő 1910-ben⁴

Balogh Dénes ügyvéd⁹

Iskolái

Balogh Jenő gimnáziumi tanulmányait a pápai református gimnáziumban kezdte meg, majd 1874-ben – amikor a család Győrbe költözött – a győri Szent Benedek-rendi gimnáziumban folytatta.¹² Jogot a győri jogakadémián és a budapesti tudományegyetemen hallgatott.

Az 1885/1886. tanévben a berlini királyi egyetem vendéghallgatója volt, ahol „a büntetőjog körébe vágó bűvárkodásait folytatta”. 1887-ben Budapesten szerzett jog- és államtudományi doktori oklevelet.

A közzolgálati pálya kezdete

1885-től a budapesti kir. ítélőtábla díjtalan joggyakornoka, 1887-től segédfogalmazója volt. 1888 szeptemberében a budapesti kir. főügyészségre neveztek ki fogalmazónak. 1890-től az Igazságügyminisztériumhoz szolgálatételre beosztott kir. alügyészként működött.

Az egyetemi tanári évek

1888-ban a budapesti tudományegyetemen a büntetőjog és a bűnvádi eljárás jog magántanára lett. Első magántanári előadását 1888. május 15-én tartotta, amelyet „a díszes hallgatóság élénk tetszéssel fogadott; a hallgatóság soraiban voltak Vajkay Károly királyi táblai elnök és Ma-noilovich Emil kúriai tanácselnök is, a felső bírói kar több tagjával”. Az előadás címe: *Ki tekinthető panaszra jogosított sértett félnek az indítvány folytán üldözendő bűncselekményeknél?*¹³

Balogh egyre többet foglalkozott kriminológiai kérdésekkel, a börtönüggyel, a bűncselekmények megelőzésével, a visszaesés problematikájával, valamint a fiatalok kriminalitásának okaival és a velük szemben alkalmazandó bánásmóddal.

A büntetőjog iránti érdeklődése már egyetemi tanulmányai alatt megmutatkozott: negyedéves joghallgatóként 1884. február 22-én *A folytonos és folytatott (folytatógos) bűntetendő cselekvényekről* címmel tartott előadást a tudomány- és műegyetemi olvasókör államtudományi szakosztályának tudományos vitaestjén.¹⁴

Gyorsíróként is működött, okleveles gyorsírószaknari képzettséggel rendelkezett. 1884 márciusában a Gabelsberger–Markovits-rendszer követő gyorsírók évente megrendezett versenyén a díjak kiosztása után „a hallgatók figyelmét lekötő szakközi előadást” tartott a jogi téren alkalmazható gyorsírási rövidítésekről.¹⁵ 1903. december 13-án a Budapesti Egyetemi Gyorsíró Egyesület tiszteletbeli tagjává választották.¹⁶

1900-ban nyilvános rendes tanárrá nevezték ki a budapesti tudományegyetem büntetőjogi és büntető perjogi katedrójára. 1901-től az Egyetemi Könyvtári Bizottság tagja. Az 1903/1904. tanévben a jogi kar dékánja volt.

Egyetemi tanári éveiből egy szigorlatozó diák viszonzásáig maradt fenn az alábbi történet:

„A Vigszínháznak van egy színésznövendéke, aki mellesleg ügyvédjelölt is. Sőt szigorlatozik is. A napokban büntetőjogból kellett vizsgáznia Balogh Jenő professornál. A fiatal ember nagyon nyugodtan lépett a tanár ur elé és látszott rajta, hogy nincs lámpaláza. Erről leszoktatták a színiiskolában.

A professzor néhány kérdést intézett hozzá, amelyekre a legnagyobb bátorsággal tudott felelni a szigorlatozó. Csakhogy mindenre rosszul felelt.

– Téved, – mondogatta mindannyiszor szárazon a tanár.

Következett az utolsó kérdés:

– Mi a csalás?

A szigorló, vagyis színésznövendék most már érezte, hogy döntő cselekvésre kell határoznia magát. A legnagyobb nyugalommal felelte hát:

– A csalás az, ha engem a tanár ur megbuktat.

– Úgy!?!... hogy érti ezt kedves uram.

– Mert a magyar büntetőtörvénykönyv szerint, aki valakit ravasz fondorlattal tévedésbe ejt, annak kárt okozva, az csal...”¹⁷

Az igazságügyminisztériumi évek

Balogh Jenő 1892 márciusától miniszteri titkárként teljesített szolgálatot az Igazságügyminisztérium III. ügyosztályában. 1896. november 29-én miniszteri osztálytanácsosi címmel és jelleggel ruházták fel. Edvi Illés Károllyal együtt dolgozta ki az 1896. évi bűnvádi perrendtartás magyarázatát, valamint több más igazságügyi törvény előkészítésében, megszerkesztésében játszott vezető szerepet.

A budapesti kir. ítélőtábla bírójája

1897 és 1900 között Balogh Jenő a budapesti kir. ítélőtábla bírájaként teljesített szolgálatot, ahonnan törvény-előkészítésre beosztották az Igazságügyminisztériumba. Tagja lett az Ügyvédvizsgáló Bizottságnak és 1901-től a Gyakorlati Bírói Vizsgálat Vizsgáló Bizottságának.

Államtitkár a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban

Az 1910. évi országgyűlési választások alkalmával a marosújvári (erdélyi) kerület nemzeti munkapárti programmal képviselővé választotta Balogh Jenőt.

1910. december 1-jétől 1913. január 3-ig Zichy János minisztersége alatt politikai államtitkár lett a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban, és megvált katedrójától. „Egy csendes, minden külső és hívságos ambíciótól ment munkás és harmonikus pálya egyszerre a politikai arénába kanyarodik. [...] A csendes tudós belép abba a zajos világba, amelytől munkája, természete, hajlama mind- eddig távol tartotta. [...] Hisszük, hogy nehezen határozta el magát e fényes, annyi másoktól megkívánt állásra. És tudjuk, hogy ami elhatározását megérelte, ismét az az

erős, komoly kötelességtudás volt, amelyet életében és munkájában mindig megtalálunk.²¹⁸

„Ezzel a kinevezéssel részben megvalósul az a régi, jogos kívánság, hogy szakemberek kerüljenek a kultuszminisztériumba is a vezérállások élére. Jogász ugyan Balogh is, de egyúttal tanár is. A büntetőjogi szemináriumban mint a tanári hivatást átérző pedagógus arra törekedett, hogy bizonyos közvetlenség, melegség és intimitás fejlődjék ki tanár és tanítvány között. Buzdította és irányította hallgatóit, sőt gyakran kirándult velük, hogy börtönügyi rendszerünket a helyszínén tanulmányozhassa az ifjúság.”²¹⁹

„Az akták készítéséhez jól ért. Csakhogy a vallás- és közoktatás-ügyi minisztérium teendői egészen különállók. Az egyházi és iskolai dolgok egészen más természetűek mint a büntető ügyek. Professzor pedig sokkal rövidebb ideig volt, semhogy az iskolai ügyek egészébe bele tudott volna hatolni. Az is féltő, hogy kodifikátor létére inkább azon lesz, hogy törvények hiányát pótolja, semmint azon, hogy az adminisztráció gyeplőit tartsa a kezében, a mi nem éppen csak akták fogalmazása.”²²⁰

Államtitkári beiktatására és eskütételére 1910. december 1-jén került sor. Székfoglaló beszédében a következőket mondta: „Mélyen meghatva, lelkesedéssel és munkakedvvel eltelve jövök az önök körébe. Abban a minisztériumban, a melynek élén a magyar kultúra hivatott vezérférfiai állottak, a melynek termeiben, hogy csak az elhunytakra gondoljak, Eötvös József báró, Trefort Ágost, Pauler Tivadar dolgozott, kétszeresen kell éreznem a reám váró föladatok súlyát. Hogy miniszterünk ő nagyméltóságának kitüntető fölszólítása alapján erre a munkára mégis vállalkoztam, azt az elhatározásomat az isteni Gondviselésbe vetett törhetetlen hitem mellett két meggyőződés magyarázza. Az egyik az, hogy a miniszter ur egyéniségének lelkesítő hatása alatt munkaerőm egész megfeszítésével, csendben dolgozva egyben-másban talán mégis megközelíthetném céljaim elérését. A másik az a tudat, hogy mindama tényezők között, a melyek hazánknak és a magyar nemzetnek fölvirágzást, nemzeti erőt és gazdagságot, a népeknek nagy versenyében pedig haladást, emelkedést, hírt és dicsőséget szerezhetnek, az első elseje: a magyar közoktatás és közművelődés fejlődése. És valamint a rég letűnt századoknak megvoltak a maguk menedékhelyei, akképpen kell, hogy a magyar kultúrának csarnokai és munkatermei legyenek azok a menedékhelyek, a melyekbe párt és egyéb küzdelmeink szenvedelmei be nem tolhatnak, a melyekbe békességben mehet be mindenki,

a ki nemzetéért és hazájáért nyugodtan és lankadatlanul dolgozni óhajt.

Ezeztől a meggyőződésektől áthatva, kötelezettnek éreztem magamat arra, hogy hosszú megfontolás után legyőzzem nagyon erős aggodalmaimat, időlegesen elhagyjam szerény, de bizonyára nyugodtabb állásomat és azok közé sorakozzam, a kik hivatott vezérünk fölszólítására dolgozni óhajtanak a végből, hogy a magyar közművelődés temploma, a mint ő nagyméltósága szépen kifejezte, ha lehetne, egész a csillagokig emelkedjék.

Politikai meggyőződéseme-re fiatalságomtól fogva legnagyobb hatással volt Deák Ferencnek államférfiúi egyénisége, valamint jellemének lelkesítő, nagy tulajdonságai. Hatvanhetes alapon állok ma is, mint mindenkor állottam volt. Teljes erőmmel, minden igyekezettel rajta leszek, hogy a béke és a jó viszony a hazánkban élő összes felekezetek közt fönntartható, a hol megzavartatott, helyreállítható és megerősíthető legyen, valamint hogy a hazai közoktatás és közművelődés

nagy terén az összes többi nemzetiségek hivatott vezetői-vel békés egyetértésben dolgozhassam.

Több mint negyedszázadot töltöttem közszolgálatban. Jól ismerem a hivatalnoki karunk, különösen a tanári és tanítói kar, valamint a kisdedovás terén dolgozók gondjait és súlyos helyzetét. Boldog leszek, ha ennek a helyzetnek javítására új hatáskörömben elősegíthetném mindannak megtételét, a mit államháztartásunk jelenlegi helyzete mellett komolyan remélni lehet.”²²²

Balogh Jenő államtitkári programjában fő célkitűzésként a polgári iskolák reformja és az egyetemi állapotok rendezése szerepelt. A polgári iskolák reformjával azt a törekvést kívánta elősegíteni, hogy a fiatalság a gazdasági pályákhoz is kedvet kapjon.²³

A felsőoktatásban „különösen ami a jogi oktatás reformját illeti, tervem az – mondta –, hogy különválasszassák a gyökeres reform, amelynek előmunkálatai már évek hosszú sora óta folynak, a legszükségesebb javítások megtételétől. Főleg visszásnak tartom azt, hogy a közigazgatási tisztviselők, akik a rendőri büntető bíraskodás terén, a gyámügyi igazgatásban és más tereken ítélkezésre és jogszabályok alkalmazására vannak hivatva, a jogtudományi és államtudományi államvizsgák bifurkációja révén ma nem tesznek tanúságot jogi tudományaikról. Jelenleg megtörténhetik, hogy egy szolgabíró vagy egy minisztériumi hivatalnok évtizedeken át igazságot szolgáltat és ítélkező tevékenységet fejt ki, habár magánjogot, büntetőjogot, büntető perjogot stb. csak hallgatott

Az államtitkár²¹

– vagy névleg hallgatott – de azokból soha vizsgálatokat nem tett. [...]

Nagy nemzeti veszedelemnek tartom, hogy az egyetemen s némely jogakadémiákon a hallgatóságnak, különösen a joghallgatóknak jelentékeny része éveken keresztül, különösen az ötödik féltől a nyolcadikig nemcsak előadásokra nem jár, hanem egyáltalában nem foglalkozik komoly munkával. Ezeken az állapotokon is változtatnunk kell.

Az egyetemek számának szaporítása a közoktatásügyi kormány elhatározott szándéka; a magam részéről ebben a tekintetben a már megindított munkálatokhoz csatlakozom.²⁴

1911 januárjában az új államtitkár kezdeményezésére ankétot tartottak a jogi oktatás reformjáról. A többnapos tanácskozás résztvevői a jogi oktatás és a gyakorlati jogi élet elhivatott képviselői²⁵ voltak. Az egyetemi jogi oktatásban egy „új, általánosabb értékű és szigorúbban veendő” vizsgarendszert kívántak bevezetni, mivel „bármenyre buzgólkodtak is a legderekabb tanárok, a jogi oktatás eredménye nem volt kielégítő és a hallgatók nagy többsége nem a kontemplációt szokta meg, hanem a kötelességmulasztást”.

1911. október 4-én nyitották meg a régi képviselőház nagytermében a jogi és államtudományi továbbképző tanfolyamot, amelyet a közoktatásügyi miniszter és államtitkára az igazságszolgáltatás és a közigazgatás terén működő tisztviselők számára szervezett. A tanfolyamon körülbelül kétszáz hallgató vett részt, akiket Balogh Jenő üdvözölt: „Ha a magyar ember – mondta – hazájának haladásán fáradozik vagy gondolkodik, önkéntelenül is fölmerül lelki szeme előtt annak a legnagyobb alakja, a kinek az újabb kori Magyarország alakulását elsősorban köszönhetjük, Széchenyi István gróf”, aki azt vállalta, hogy „akármikor, akármire járt, mindig hazáján függött tekintete s előmenetelén gondolkozott. Ennek a tanfolyamnak [...] Magyarország továbbfejlődése, a magyar igazságszolgáltatás és közigazgatás haladása célja és rendeltetése. [...] Ha az ember élete delén túl visszatekint csak néhány évtizedre is, kétségtelenül egészen új Magyarországot lát a szeme előtt, egy olyat, a mely sokban bizonyára elvesztette régi keleti jellegét, de a mely viszont a nyugati haladás révén, az én meggyőződésem szerint, kétségtelenül fölötte áll az évtizedekkel előttinek. Ennek az előadás-sorozatnak az volt az egyik célja, hogy az igazságszolgáltatás és közigazgatás munkásai, a kik a mai fejlődés mellett még ha polihisztor, enciklopédikus, teljes műveltséggel rendelkeznek is, lehetetlen, hogy mindenről alaposan tájékozva legyenek, általános áttekintést nyerjenek az egyes dolgokról. [...]”²⁶

1912-ben a tanfolyam sikerére, illetve eredményére való tekintettel a vallás- és közoktatásügyi miniszter ezt állandósította, amelynek biztosítására a tanfolyam szervezésére és koordinálására Makay Béla miniszteri tanácsos elnökletével felállította a jog- és államtudományi továbbképzés központi bizottságát.

Balogh Jenő államtitkárként tevékeny szerepelt vállalt abban, hogy 1912-ben a 36. törvénycikk elfogadásával két egyetem felállítását mondta ki az országgyűlés, az egyiket Pozsony, a másikat Debrecen székhellyel.

Az igazságügy-miniszter

1913 elején az igazságügyi tárcáról lemondó Székely Ferenc utódként Tóry Gusztáv igazságügyi államtitkár és Vavrik Béla kúriai másodelnök mellett Balogh Jenő neve merült fel jelöltként. A miniszterséget sem Tóry, sem az akkor 77. életévében járó Vavrik nem vállalta. Lukács László miniszterelnök felkérését a miniszterségre Balogh Jenő fogadta el. Kinevezéséről 1913. január 4-én döntött az uralkodó.

Az új miniszter január 7-én lépett hivatalba, az Igazságügyminisztérium tisztikara nevében Tóry Gusztáv államtitkár üdvözölte őt. Balogh Jenő a következő szavakkal fordult új munkatársaihoz: „Igen nagy halálával tartozom az isteni Gondviselésnek, [...] hogy hosszú, most már közel három évtizedre terjedő közszolgálat alatt, a melynek egy része nehéz robotban, éveken keresztül minden pihenés nélkül telt el, kegyelmével megtartotta, úgy érzem, igen sok munkakedvet és talán még elég munkabírást akkor, a mikor itt új téren vagy ismét a régi téren, de újból dologba állok. De szükségem is van az isteni Gondviselés kegyelmébe vetett bizalmamra, ennek a nemzetnek, ennek az országnak, a mely olyan súlyos és nehéz időket élt és él át, a szebb és jobb jövőjébe vetett rendíthetetlen hitemre akkor, a mikor a rám váró föladatakra és az elődöknek díszes sorára gondolok. [...]”

Ha az elődök sorára gondolok, nem feledkezem meg róla, hogy közöttük nagy államférfiak és kiváló tudósok is voltak – csak Pauler Tivadar, Szilágyi Dezső, Plósz Sándor neveit kell említenem – s ennek tudata kétszeresen érezhetővé teszi felelősségem súlyát és erőim fogyatékoságát.

Két körülmény ad ezek között az érzések között is nekem némi bizalmat. Az egyik szíves támogatása és készséggel fölajánlott kartársi jóindulata igen tisztelt barátomnak, Tóry Gusztáv államtitkár úrnak, a kivel én ugyanebben a minisztériumban évek hosszú során át jelentős, nehéz, komoly ügyekben kartársi teljes egyetértéssel szerencsés voltam együttmunkálkodni [...]

A másik az a jeles, munkában edzett és munkára termett tisztviselői kar, a melyet szerencsém van az urak személyében itt üdvözölhetni. Az emberek közt elterjedt igazságtalanságoknak egyik sajtószzerű esete, a melyet én évtizedek óta mindig rosszaltam az, hogy, valamint a győztes hadvezért szokás csak a csaták után ünnepelni s az emberek megfélelkeznek azokról a névtelen hősookról, a kik a csatamezőn maradtak – pedig gyakran ők vívták ki a diadalt –, úgy túlságosan sokszor egyoldalúan szokták értékelni azoknak a munkáját, a kik, akár a törvényelőkészítés terén, akár az adminisztrációban csak a mások által elkészített anyagot teszik magukévá vagy terjesztik elő.

Eszem ágában sincs a nagy egyéniségeknek irányító befolyását akár kicsinyelni, akár letagadni. [...] De teljes mértékben tudom – mert magam is e minisztérium íróasztalainál dolgoztam – értékelni, méltányolni és megbecsülni azt a zajtalan, de nehéz és nagyon érdemes munkát, a melyet ennek a minisztériumnak tagjai is, a derék előadók, a kiváló ügyosztályfőnökök és nem egyszer a segédhivatalok, a számvevőség is éveken át végeznek.

Az együttműködésnek az a nagy haszna megvan, hogy még ismeretlenek között is a kölcsönös megbecsülésnek és a kölcsönös ragaszkodásnak a szálait kapcsolja. Ilyen sokféle szállakkal vagyok fűzve ennek a minisztériumnak igen sok tisztelt tagjához, a kiket még a régi idők-ből barátaimul tisztelhetek. Arra kérem az újonnan csatlakozottakat, hogy előlegezzék számomra ugyanazokat az érzéseket és ugyanazt a bizalmat, a melyeket én viszont készséggel fölajánlok.

A törvényszerkesztés és az igazságügyi közigazgatás terén a föladataknak igen nagy sora vár ránk. A magánjogi törvénykönyv előkészítése, a melynek nagy jelentőségét, ha nem dolgoztam is a magánjog terén, teljes életemben átéreztem, egyik főgondom tárgya lesz [...]

Minthogy immár közel harminc év óta Magyarországon a büntetőjognak egyik szerény munkása vagyok, ne méltóztassék csodálkozni azon, ha előre is kijelentem, hogy különös előszeretettel és a legközelebb személyes közreműködéssel óhajtok foglalkozni a büntetőjog-előkészítés és a büntető-igazságügyi adminisztráció minden apró részletével.

Kétségtelenül sorra fognak kerülni [...], e munkálatok során a büntetőjog-törvénykönyvek teljes revíziója, esetleg egy új törvénykönyv megalkotása is, a bűnvádi perrendtartásnak, a mellyel fiatal koromban éppen a nagy Szilágyi

Dezső fölszólítására oly hosszú ideig foglalkoztam, de a mely azóta tizenhárom éven át volt hatályban, bizonyos fejeteiben gyökeres revíziója, a melyet a gyakorlat, tapasztalás bizonyára szükségesnek mutat, továbbá a fiatalok ügyeiben [...] mind a megalkotott anyagi jogszabályoknak az átalakítása [...], mind [...] az igazságügyi szervezet és az eljárás terén egy megfelelő párhuzamos törvény előterjesztése és a törvényhozás előtt tárgyalása. Ez az alkotás éppen a magyarországi viszonyok között a nemzet védelmének hatalmas munkája és nemcsak humanitárius, hanem jelentős nemzeti és szociálpolitikai föladat is.

Ha a viszonyok engedni fogják, föltétlenül óhajtanóknak tartom, hogy igazságügyi szervezeti törvényeink szét-szört mozaikja helyébe egységes szervezeti kódex előkészítéséhez is fogjunk.

[...] Különösen fogok [...] foglalkozni a törvények végrehajtása terén ismét a fiatalok védelmére, a patronage-ügyre vonatkozó minden részlettel, a melyhez ösz-szes rokonszenvem és ösz-szes hajlamaim is vonzanak és a melynél tudom, az egész vonalon igen kiváló munkatársakra számíthatok, a törvényhozás kegyességéből pedig elég jelentékeny anyagi erővel is rendelkezünk.

T. Uraim! A törvényszerkesztés és az igazságügyi igazgatás vezetése körül szünet nélkül arra fogok törekedni, hogy a magyar bíróságok és hatóságok működése is szolgálja az egész emberiségnek javát, a melyet a jogegyenlőségnek és a jogok demokratikus, széleskörű kiterjesztésének korszakában [...] természetesen minden nemzetiségi és felekezeti különbség nélkül minden polgárnak és minden, ez országban élő külföldinek a java előmozdításával egyértelműnek tekintünk. De szolgálja

együttal a haladást is. Mert bár ez az ország az igazságszolgáltatás terén is kétség nélkül a legutóbbi évtizedekben is nagy férfiak és a minisztérium tagjainak érdeméből magas színvonalra jutott is, bizonyára van még tennivalónk arra, hogy a magyar igazságszolgáltatás, a magyar ítélkezés minél jobb és minél gyorsabb legyen. [...]²⁸

Miniszerségének időszakához köthető többek között a fiatalokkal kapcsolatos büntetőjogszabályok reformja, a fiatalok büntetőbíróságának létrehozása, valamint lelkes híve és képviselője volt a patronázmozgalomnak. Nevéhez fűződik az 1913. évi sajtótörvény, és ő volt az, aki büntetőjogi rendelkezéseket a magyar törvényekben először ruházott fel visszaható erővel.

Pályájának elején a klasszikus büntetőjogi iskolát támogatta, de már első dogmatikus műveiben észlelhetővé vált a gyakorlatias-

ság iránti érzék. „A gyakorlat állandó tanulmányozása, az élet tapasztalatainak és a természettudományi kutatásoknak figyelemmel kísérése távolították el őt úgyszólván teljesen a tisztán dogmatikus iránytól és kvalifikálták őt a reformeszmék előharcosává, aki a büntetőnovellában lefektetett eszméket Magyarországon megkedveltette, ezen eszméket kodifikálta és ezekért a heves támadások ellen is síkra szállott.”²⁹

Törvényalkotó tudását és szenvedélyét jól mutatja a *Kakas Márton* című éleclapban megjelent dialógus:

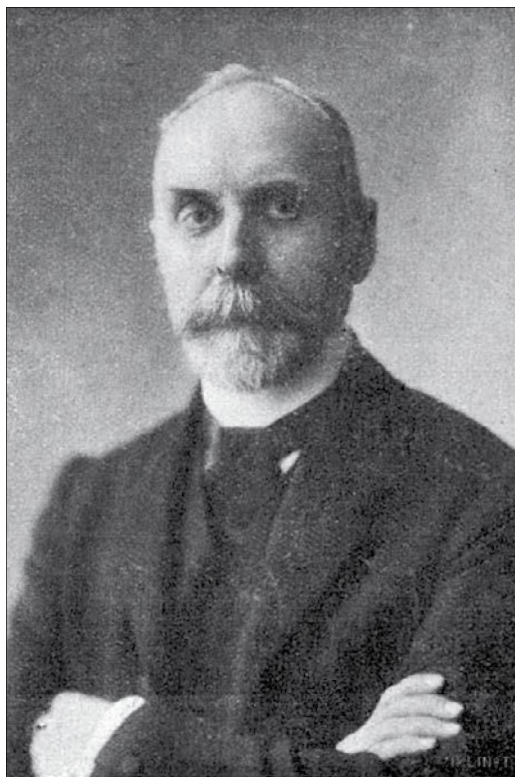
„– Ki a legtermékenyebb magyar elbeszélő?

– Balogh Jenő. Minden héten készít egy új novellát.”³⁰

Néhány évvel később a *Jogtudományi Közlönyben* „a gyorskodifikáció atyjaként” emlegették őt...³¹

Balogh Jenőt – saját kérelmére, „hű és kitűnő szolgálatainak teljes elismerése mellett” – 1917. június 15-én mentette fel az uralkodó igazságügy-miniszteri állásából. Utóda Vázsonyi Vilmos lett.

A volt igazságügy-minisztert 1919 áprilisában letartóztatták, a gyűjtőfogházba vitték. A budapesti forradalmi törvényszék mutatókönyve szerint „politikai túszként” került bíróság elé, és internálásra bejegyezték.³²

Az új igazságügy-miniszter²⁷

A Magyar Tudományos Akadémia

Balogh Jenő Tisza István bukása után visszavonult a politikai élettől, és tudományos munkásságának szentelte idejét. 1920-ban a Magyar Tudományos Akadémia – amelynek már 1901. május 10. óta levelező, 1912. május 2. óta pedig rendes tagja volt – főtítkárává választotta.

1889-ben Tóth Lőrinc rendes tag ajánlotta az Akadémia levelező tagjául Balogh Jenő kir. főállamügyészi fogalmazót, „a jogászegylet börtönügyi bizottságának jegyzőjét, kitűnő büntető jogi monographiák szerzőjét, kiből a jogirodalom mezején, eddigi dolgozatai után ítélve, igen hasznos, termékeny, mély ítéletű, világos és correct előadói munkást várhatni”.³³

Balogh Jenő az Akadémia II. (a bölcséleti, társadalmi és történeti tudományok) osztályának 1901. december 9-i ülésén székfoglalójában gróf Széchenyi Istvánnak a bűnvádi perjog körébe eső nézeteit és ezeknek a jogfejlődésre gyakorolt hatását ismertette.³⁴

Akadémiai rendes tagként 1913. január 13-án tartotta székfoglaló értekezését az Akadémia II. osztályának ülésén *A kriminológia hatása a büntető ítélkezésre* címmel.

1920. december 20-i megválasztásával Heinrich Gusztávot követte az Akadémia főtítkári székében, „Balogh Jenővel nemcsak nagy jogász, hanem a felsőbb értelemben vett általános műveltség ritka buzgalmú letéményese foglalja el ezt a helyet”. Az új főtítkár „elsőrangú ismerője nemzeti irodalmunknak is – és választékosságára s emelkedettségre egyaránt kiváló stílusa – úgy írásaiban, mint szónoklataiban – a buzgón olvasott és tanulmányozott nagy magyar írók művein pallérozódott. A természettudományok iránt való előszeretetről pedig bizonyosságot tesz az, hogy [...] ha deresedő fővel is, de törhetetlen munkakerővel az egyetemnek padjaira tért vissza, és pedig mint orvostanhallgató, s igen komolyan látott neki az orvosi tudományok elsajátításához.”³⁵

Balogh Jenő még az őszirózsás forradalom előtt, 1918-ban iratkozott be a budapesti orvosegyetemre. Mint mondta: „korábban is érdekelt az orvostudomány [...], mert a büntetőjog szorosan összefügg a természettudományokkal, különösen az agyanatómiával. A kriminológia újabb fejlődése fontos természettudományi ismereteket tételez fel. Három félétven át hallgattam Moravcsik³⁶ és Schaffer³⁷ professzorok előadásait az elme- és idegbeteg-

ségekről és az agyanatómiáról, azután az alapvető tudományokat, kémiát, fizikát, élettant és azokat a tárgyakat, amelyek azokban a félévekben kötelező tárgyak voltak. Legfőképpen azonban a kriminológiával összefüggő része érdekelt az orvostudománynak.” Kollokviumot nem tett, „csak a demonstratív gyakorlatokon és boncolásban” vett részt. Tanulmányait megszakította, amikor az Akadémia főtítkárává választották.³⁸

Az Akadémia főtítkári székében „igen nagy érdemeket szerzett a tudományos munka zavartalanságának viharos időkben való biztosításával, a feljegyzésre érdemes, hogy a pénzromlás súlyos napjaiban ugyanannyi papírkoronányi fizetésért végezte felelősségteljes munkáját, mint amennyit az Akadémia főtítkárai a béke napjaiban élveztek”.

1935 októberében lemondott főtítkári tisztségéről.

Balogh Jenőt az Akadémia 1940. április 26-án – József kir. herceg elnökletével – tartott nagygyűlésén a testület másodelnökévé választották. E tisztséget 1943-ig töltötte be.

Jogirodalmi munkássága

Jelesebb munkái: *A sértett fél jogköre a büntetőjogban* (1887); *Börtönügyi viszonyaink reformjához* (1888); *Magyar bűnvádi eljárási jog* (1901); *A büntető perjog tan-könyve* (1906); *Fiatalkoriak és a büntetőjog* (1909); *A bűnvádi perrendtartás magyarázata* (1910, két kiadás). Számos tanulmánya jelent meg jogi szakfolyóiratokban.

Szerkesztői tevékenysége:

Akadémiai Értesítő	1920–1935
MTA Emlékbeszédek	1920–1935
Büntetőjogi Döntvénytár	1908
Jogi Értekezések	1902–1904

Közéleti szerepvállalása

Igen nagy szerepet játszott a magyar református egyház életében is. 1913 augusztusában a Dunántúli Református Egyházkerület tanácsbírájává választották. 1915 októberében a győri református egyházközség tiszteletbeli főgondnokká választotta meg Balogh Jenőt. 1916 októ-

A Magyar Tudományos Akadémia ülésén Balogh Jenő főtítkár bejelentette lemondását³⁹

A magyar református egyház konventje országos gyűlésének elnöksége 1928-ban⁴¹

berében a Dunántúli Református Egyházkerület világi főjegyzője lett.

A dunántúli egyházkerület 1921. április 20-án, Pápán főgondnokává választotta. „Az új főgondnok úr országoszerzte hosszabb idő óta elismerten erős vallásos érzésű, erős hitű, kiválóan munkás és áldozatkész férfi, ki soha el nem évülő érdemeket szerzett az u. n. patronage (pártfogó) munka terén; e célra nagy áldozatot is hozott a Devecserben felállított, most már Neszmélyre átköltöztetett szeretetház létesítésével.”⁴⁰

1932-től a Református Egyetemes Konvent világi elnöke volt. E tisztségéből fakadóan meghívást kapott az országgyűlés felsőházába, ahol főként népjóléti, szociális, közoktatásügyi és külügyi kérdések tárgyalásában, bizottsági munkában vett részt.

Balogh Jenő számtalan szervezet, testület tagja, illetve tisztségviselője volt:

- a budapesti Szerzői Jogi Szakértő Bizottság tagja (1921–1932, 1939–1945), illetve elnöke (1933–1939);
- a fiatalok felügyelő hatóságának tagja (a budapesti kir. ítélőtábla területén) 1910-től;
- a győri Kisfaludy Kör tiszteleti tagja;
- a Magyar Filozófiai Társaság választmányi tagja;
- a Magyar Jogászegylet jegyzője, majd választmányi tagja; a Börtönügyi Bizottság titkára;
- a Magyar Külügyi Társaság elnöki tanácsának tagja;
- a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság választmányi tagja;
- a Magyar Statisztikai Társaság tagja;
- a Magyarok Világszövetsége tiszteleti tagja;
- a Múzeumi Tanács (Magyar Nemzeti Múzeum) tisztviselő tanácstagja (1934–1940);
- az Országos Gyermekvédő Egyesület tagja;
- az Országos Magyar Gyűjteményegyetem (Országos Levéltár, Nemzeti Múzeum,

Szépművészeti Múzeum, Iparművészeti Múzeum és a Pázmány Péter Tudományegyetem Könyvtára) tagja;

- az Országos Párbajellenes Szövetség igazgatótanácsának tagja;
- az Országos Természettudományi Tanács tagja 1930-tól.
- 1913 októberében szülővárosa, Devecser díszpolgárává avatták.

Kitüntetései

Érdemeiért több ízben kapott kitüntetést:

1900: III. osztályú Vaskorona rend a budapesti kir. tudományegyetem nyilvános rendes tanárként végzett oktatási tevékenységéért;

1905: igazságügy-miniszteri elismerés a VII. Nemzetközi Börtönügyi Kongresszus alkalmával tartott előadói minőségben való szerepléséért;

1910: magyar királyi udvari tanácsosi cím a főiskolai oktatás terén szerzett érdemei elismeréséül;

1914: valóságos belső titkos tanácsosi cím;

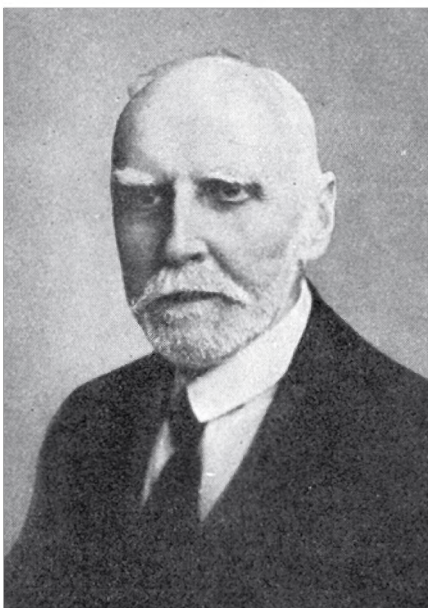
1916: I. osztályú Vaskorona rend;

1917: teljes elismerés, Magyarország és Horvát-Szlávon-Dalmátországok apostoli királyává történt megkoronáztatásának előkészítése körül szerzett érdemeiért;

1917: a Lipót-rend nagykeresztje „Ő császári és apostoli királyi Felsége dr. Balogh Jenő igazságügyminiszternek saját kérelmére történt felmentése alkalmából hű és kitűnő szolgálatainak és különösen a háború folyamán kifejett rendkívüli tevékenységének elismeréséül”;

1925: I. osztályú Magyar Érdemkereszt;

1931: kormányzói teljes elismerés „látható jeléül” Magyar Koronás Nagy Aranyérem a pápai református

Balogh Jenő (1953)

főiskola 400 éves fennállásának jubileuma alkalmából, a főiskola érdekében kifejtett kiválóan eredményes tevékenységéért;

? : a Finn Fehér Rózsa Rend tisztikeresztje.

1929-ben a debreceni tudományegyetem támogatásában kifejtett „nagy érdemei elismeréseként” a debreceni magyar királyi Tisza István Tudományegyetem a bölcsészettudományok tiszteletbeli doktorává avatta, és részére a tiszteletbeli doktori oklevelet „kiszolgáltatta”. 1938-ban a szegedi magyar királyi Ferencz József-tudományegyetem a tudományos irodalom művelése és

az egyetemi oktatás terén szerzett rendkívüli érdemei elismeréséül a jogtudományok tiszteletbeli doktorává avatta, és részére kiadta a tiszteletbeli doktori oklevelet.

***

Balogh Jenő 1953. február 15-én halt meg Budapesten.

Köszönet Balogh Ádámnak, Balogh Jenő unokájának a családi életrajzi adatokért és történetekért, amelyek e tanulmány megírásában sokat segítettek.

BÓDINÉ DR. KINGA BELIZNAI

Jenő Balogh (1864–1953)

Jenő Balogh wurde am 14. Mai 1864 in Devecser (Komitat Wesprim) geboren. Er studierte Jura an der Rechtsakademie in Győr (Raab) und an der Universität zu Budapest. Er war Gaststudent an der Friedrich-Wilhelms-Universität zu Berlin, und erhielt in Budapest das Diplom über den Titel Doktor der Rechts- und Staatswissenschaften. 1888 wurde er an der Universität zu Budapest Privatdozent für Strafrecht und Strafprozessrecht. Von März 1892 war Jenő Balogh als Ministerialsekretär im Justizministerium bedienstet. Zusammen mit Illés Károly Edvi erarbeitete er den Kommentar zur Strafprozessordnung von 1896, und er war federführend bei Vorbereitung und Ausarbeitung mehrerer Justizgesetze. Im November 1910 wurde er zum politischen Staatssekretär des Ministeriums für Religion und Bildung ernannt, und im gleichen Jahr wurde er im Wahlbezirk Marosújvár (Miereschhall, heute Rumänien) mit einem Programm der Nationalen Arbeiterpartei zum

Parlamentsabgeordneten gewählt. Am 4. Januar 1913 wurde er zum Justizminister ernannt, und bekleidete dieses Amt bis zum 15. Juni 1917. Mit seinem Namen ist die Strafgesetzgebung unmittelbar vor dem Krieg verbunden. Während der Zeit seines Dienstes als Minister wurden die Strafgesetze bezüglich Minderjähriger reformiert, und Jugendstrafgerichte wurden eingerichtet. Er initiierte das Erlassen zahlreicher wichtiger Rechtsnormen, u. a. der Gesetze über Strafaussetzung mit Auflage bzw. auf Bewährung, über Verwaltungsreformen im Gefängniswesen, sowie über die Gerichtsbarkeit im Abgeordnetenhaus. Von 1901 war er korrespondierendes, und von 1912 ordentliches Mitglied der Ungarischen Akademie der Wissenschaften. Zwischen 1920 und 1935 war er Generalsekretär der Ungarischen Akademie der Wissenschaften, und zwischen 1940 und 1943 zweiter Präsident derselben. Er verstarb am 15. Februar 1953 in Budapest.

Jegyzetek

- ¹ A 2015. november 19-én az Eötvös Loránd Tudományegyetemen *Válság és reformok a büntetőjogban – Balogh Jenő és a magyar büntetőjog megújítása a 19–20. század fordulóján* címmel megrendezett tudományos emlékülésen elhangzott előadás szerkesztett változata.
- ² *A kultuszminisztérium új államtitkára.* (Dunántúli Protestáns Lap, 1910. december 25., 21. évf., 52. sz., 456. p.)
- ³ *Végyes közlemények.* (Dunántúli Protestáns Lap, 1914. május 3., 25. évf., 18. sz., 148. p.)
- ⁴ *Uj Idők,* 1910. december 4., 16. évf., 49. sz., 540. p.
- ⁵ *† Dr. Balogh Dénes.* (Vadász- és Versenylap, 1896. december 12., 40. évf., 97. sz., 706. p.)
- ⁶ *Karácsonyi ajándék.* (Sárospataki Lapok, 1897. január 4., 16. évf., 1. sz., 15. p.)
- ⁷ *A tatai ev. reform. egyházmegye 1906. évi július hó 10-ik napján Tatabán tartott közgyűlésének jegyzőkönyve.* Kiadta: Antal Lajos. (Kisbér, Hafli Kálmán Könyvnyomdája, 1906, 57. p.)
A szövszék alsó peremén a következő felirat áll: „Szeretett kedves, jó Dénes fiam emlékére. Balogh Gábomé”.
- ⁸ *A Prot. Patronázs Egyesület.* (Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok, 1916. június 18., 59. évf., 25. sz., 297. p.)
- ⁹ *Petz Aladár: Győr szabad királyi város Szentháromság kórházának múltja és jelene (1749–1928).* (Győr, Győregyházmegyei Alap Nyomdaműintézete, 1929, 198. p.)

- ¹⁰ Balogh Erzsébet 1933 novemberében kötött házasságot galántai Csemez Bélával (1884 – Győr, 1937. március 19.), Győr-Moson vármegye főszolgabírájával. Gyermeük Klára (1935).
- ¹¹ Balogh Ferenc a Budai Ciszterci Szent Imre Gimnáziumban érettségizett, majd agrármérnöki, utóbb jogi diplomát szerzett. 1930 és 1949 között a Győr-Moson megyei bányai családi birtokot irányította. (A Balogh-tag puszta ma Rétalap községhez tartozik.) Az 1950-es években – mint volt földbirtokos – nehezen tudott elhelyezkedni, rövidebb-hosszabb ideig az agrárgazdasági ágazatban, állami cégek-nél dolgozott. 1963-tól az Agrárgazdasági Kutató Intézet munkatársaként kutató-elemző munkát végzett, innen vonult nyugalomba. Nyugdíjasként sem szakadt meg azonos kapcsolata az intézettel, még tizenöt éven át annak szakkönyvtárában működött. 1939-ben kötött házasságot Egres(sy) Judit (Budapest, 1912. április 7. – Budapest, 2005. augusztus 1.) középiskolai testnevelő tanárral, aki kitűnő atléta, 1934-ben távolugrásban magyar bajnok volt. Gyermekeik Éva (1940. április 21.) és Ádám (1942).
- ¹² Estók József: *Balogh Jenő (1864–1953).* (Börtönügyi Szemle, 2009. 3. sz., 123. p.)
- ¹³ *Jogtudományi Közlöny,* 1888. május 18., 23. évf., 20. sz., 171. p.
- ¹⁴ *Államtudományi vitaestély.* (Budapesti Hírlap, 1884. február 20., 4. évf., 50. sz., 3. p.)
- ¹⁵ *Gyorsírók ünnepélye.* (Fővárosi Lapok, 1884. március 27., 21. évf., 74. sz., 484. p.)

- ¹⁶ 1913 nyarán, amikor nemzetközi gyorsírókongresszust rendeztek Budapesten, szó esett arról is, hogy „kiváló gyorsíróink voltak azok, akik a jogtudományok előrevitelében is a vezető szerepet vitték”. Sokak mellett Günther Antal ügyvéd, igazságügy-miniszter, kúriai elnök és Fayer László, akik tagjai voltak az országgyűlési gyorsíródnának is, valamint Balogh Jenő „a jogirodalomban és hivatalosan is saját céljaira régtől fogva” használja a gyorsírást. *A gyorsíró-kongresszus alkalmából.* (Jogtudományi Közlöny, 1913. augusztus 15., 48. évf., 33. sz., 283. p.)
- ¹⁷ *Tarka krónika. Mi a család?* (Pesti Napló, 1910. május 21., 61. évf., 120. sz., 14. p.)
- ¹⁸ *Balogh Jenő.* (Uj Idők, 1910. december 4., 16. évf., 49. sz., 540. p.)
- ¹⁹ *A kultuszminisztérium politikai államtükára.* (Budapesti Hírlap, 1910. november 25., 30. évf., 280. sz., 4. p.)
- ²⁰ *Balogh Jenő.* (Budapesti Hírlap, 1910. november 26., 30. évf., 281. sz., 1. p.)
- ²¹ Vasámapi Ujság, 1910. december 4., 57. évf., 49. sz., 1011. p.
- ²² *Balogh államtükár székfoglalója.* (Budapesti Hírlap, 1910. december 2., 30. évf., 286. sz., 6. p.)
- ²³ *Balogh Jenő programja.* (Pesti Napló, 1910. december 9., 61. évf., 292. sz., 2. p.)
- ²⁴ *A jogi oktatás reformja.* (Jogtudományi Közlöny, 1910. december 16., 45. évf., 50. sz., 433. p.)
- ²⁵ Többek között: Doleschall Alfréd, a budapesti tudományegyetem jogi karának dékánja, Magyar Gyéza prodékán, Kovács Gyula, Grosschmid Béni és Nagy Ferenc budapesti, Kiss Mór és Kolosváry Bálint kolozsvári egyetemi tanárok, Bernolák Nándor kassai, Oberschall Pál pozsonyi, Angyal Pál pécsi, Finkey Ferenc sárospataki jogakadémiai tanárok, Gottl Ágoston kúriai tanácselnök, Szivák Imre, az ügyvédi kamara elnöke, Wolf Vilmos, az Ügyvédek Lapja szerkesztője, Balog Arnold, a Jogtudományi Közlöny szerkesztője, ifj. Wallacsis Gyula és Magyar Zoltán segédfoglalmazók. *A jogi oktatás reformja.* (Budapesti Hírlap, 1911. január 3., 31. évf., 2. sz., 7. p.)
- ²⁶ *A továbbképző tanfolyam.* (Budapesti Hírlap, 1911. október 5., 31. évf., 236. sz., 3–4. p.)
- ²⁷ Vasámapi Ujság, 1913. január 12., 60. évf., 2. sz., 23. p.
- ²⁸ *Az igazságügyminiszter hivatalában.* (Budapesti Hírlap, 1913. január 8., 33. évf., 7. sz., 4–5. p.)
- ²⁹ *Változás az igazságügyminisztériumban.* (Jogtudományi Közlöny, 1913. január 10., 48. évf., 2. sz., 10. p.)
- ³⁰ *A novellista, Kakas Márton.* (1914. július 26., 21. évf., 30. sz., 2. p.)
- ³¹ *Az igazságszolgáltatás gyorsítása.* (Jogtudományi Közlöny, 1929. március 15., 64. évf., 6. sz., 58. p.)
- ³² Bónis György: *Adatok a budapesti forradalmi törvényszék történetéhez.* In: *Források és tanulmányok a Magyar Tanácsköztársaság történetéhez.* Levéltári Közlemények 29. (Budapest, Akadémiai Kiadó, 1959, 301. p.)
- ³³ *Dr. Balogh Jenő k. főállamügyész. fogalmazót levelező tagul ajánlja Tóth Lőrincz rendes tag.* (A Magyar Tudományos Akadémia Értesítője, 1889. 23. évf., 3. sz., 91. p.)
- ³⁴ Gróf Széchenyi István nézetei bűnvádi perjogunk átalakításáról. (Kivonat Balogh Jenő lt. 1901. decz. 9-én tartott székfoglaló értekezéséből). (Akadémiai Értesítő, 1902. március 15., XIII. kötet, 3. füzet, 105–115. p.)
- ³⁵ *Balogh Jenő. A Tudományos Akadémia új főtitkára.* (Budapesti Hírlap, 1920. december 21., 40. évf., 299. sz., 4. p.)
- ³⁶ Moravcsik Emő Emil (Bér, 1858. március 16. – Budapest, 1924. október 9.) orvos, 1887-től a budapesti kir. törvényszék elmekörtani szakértője. 1896-ban kinevezték az Igazságügyi Orvosi Megfigyelő és Elmeorvosító Intézet vezetőjévé. 1901 és 1924 között az elmekörtán nyilvános rendes tanára volt a budapesti orvoskaron. Utasításai szerint épült fel (1906–1908) az Elme- és Idegkörtáni Klinika új épülete.
- ³⁷ Schaffer Károly (Bécs, 1864. szeptember 7. – Budapest, 1939. október 16.) ideg- és elmeorvos, a magyar idegkórszövettani iskola megalapítója. 1901-től a budapesti orvoskaron az idegkór- és gyógytan, valamint a központi idegrendszer ép és kóros szövettanának címzetes rendkívüli tanára, 1912-től az Agyszövettani Intézet vezetője, nyilvános rendes tanár. 1925-től az elme- és idegkörtán nyilvános rendes tanára volt.
- ³⁸ *Balogh Jenő – Szalmaözvegy katedrák. Egyetemi tanárok a miniszteri és államtükári székben.* (Pesti Hírlap, 1927. április 17., 49. évf., 87. sz., 39. p.)
- ³⁹ Balról jobbra: Lenhossék Mihály, Berzeviczy Albert elnök és Balogh Jenő, a lemondott főtitkár. (Tolnai Világlapja, 1935. október 23., 35. évf., 43. sz., 6. p.)
- ⁴⁰ *A Pápai Református Egyházmegye Pápán, 1921. június 24. napján tartott rendes évi közgyűlésének jegyzőkönyve.* Jegyezte és kiadta: Jakab Áron. (Pápa, Főiskolai Könyvnyomda, 1921, 7. p.)
- ⁴¹ Balogh Jenő főgondnok (1), Baltházár Dezső püspök (2), Dákus Emő felsőházi tag (3), Ravasz László püspök (4). (Tolnai Világlapja, 1928. május 2., 28. évf., 18. sz., 6. p.)

Bevezető gondolatok

Jelen tanulmányban arra teszünk kísérletet, hogy a korabeli büntetőjog-tudomány irányzatait, különösen a Franz von Liszt által alapított közvetítő iskolát vizsgálva elhelyezzük Balogh Jenő életművét azon a képzeletbeli számegyenesen, amelynek kiindulópontján a klasszikus iskolához köthető indeterminista tanok, végpontján pedig az életfilozófiákkal rokonítható determinista felfogás áll.

A „szabad akarat” vagy az „akaratszabadság” leginkább filozófiai kategória, amely *Platón*tól *Wittgenstein*ig végigvonul az európai gondolkodás történetén.² A büntetőjogi felelősség kérdései szükségszerűen érintkeznek az akaratszabadsággal, a büntetőjog-tudományban – így a cselekmény, de mindenekelőtt a bűnösség tanában – rendre megjelennek a determinista és az indeterminista álláspontok közötti filozófiai viták főbb vonalai. A büntetőjogi felelősségre vonás elengedhetetlen feltétele, hogy

Filó Mihály – Nemes András

Determinizmus és indeterminizmus Balogh Jenő munkásságában¹

az akaratszabadság kérdésében állást foglaljunk. A klasszikus büntetőjogi iskola a felvilágosodás eszményeinek megfelelően a szabad akarat tanát vallja. „Az akarat az eszes lény oksága” – írja *Kant* –, amely szemben áll az ésszel nem bíró lények okságával, a természeti szükség-